

8-мавзу. Асосий япроқбаргли дарахтлар ва уларнинг аҳамияти.

Чинордошлар ва Қайрағочдошлар оиласи

Режа:

- 1. ЧИНОР (PLATANUS) ТУРКУМИ.**
- 2. ҚАЙРАҒОЧ (ULMUS) ТУРКУМИ**
- 3. ҚАТРАНҒИ ЁКИ ТЎҒДОҢА (SELTIS) ТУРКУМИ**
- 4. ДЗЕЛКВА (ZELKOVA) ТУРКУМИ**

Япроқбаргли дарахтлар ёпиқ уруғлиларга тегишли бўлиб, улар ўзининг биологик хусусиятлари ва ривожланиши даражасига кўра очик уруғлиларга нисбатан анча юқори мавқега эгадир. Улар мураккаб тузилган, физиологик жараёнлар бўлса анча фаол боради ва ташқи муҳитга мослашувчанлиги ҳам юқоридир. Уларда турлар пайдо бўлиши илдамроқ кечади. Ёпиқ уруғлилар мезозой эрасида пайдо бўлган ва тез орада эр юзида кенг тарқалган. Улар ўзгарувчан ташқи муҳит шароитларига тез мослаша олган ва бошқа ўсимлик турларини сиқиб чиқарганлар. Ҳозирги пайтда ёпиқ уруғлиларнинг умумий сони 300000 турга тенгдир ва улар ҳукмронлик мавқеларига эгадир. Ёпиқ уруғлиларнинг махсус органи-уруғчили гули борлиги билан очик уруғлилардан фарқ қилади. Уруғчиси уруғлангандан кейин унда мева ҳосил бўлади. Ёпиқ уруғлиларнинг гули косачабарг, тожибарг ва гул ўриндан иборат бўлиб, очик уруғлиларда бундай органлари йўқ. Уларнинг уруғи меваси ичида жойлашади. Кўп турларининг барглари ҳар йили тўкилиб тушади, барглари оддий ва мураккаб, одатда яхши ривожланган сертомир барг пластинкасида иборат. Япроқбаргли дарахтларнинг баъзиларида барглари кучли ўзгарган (саксовул, черкез, юлғун, қандим). Баъзи турларида барглари бир неча йилгача дарахтда туради (пўкакли эман, тош эман, шамшод, лавр) яъни улар доимияшил ўсимликларга киради. Ёпиқ уруғлилар турли-туман шароитларда ўсиб, тез кўпаядилар. Улар уруғдан ва вегетатив (қаламчадан, бачкилардан) усулда кўпаядилар. Кўп дарахтлар кесилгандан сўнг тўнкасида бачкилар ҳосил қилади. Ёпиқ уруғлиларда ўтказувчанлик функцияларини нинабарглиларникидагидек трахеидлар эмас, балки томирлар ёки трахейлар бажаради.

Ёпиқ уруғлилар икки паллали ва бир паллалилар синфига ажратилади. Икки паллалилар синфига кўпчилик дарахтлар киради. Уларнинг муртагида иккита уруғпалла бўлиб, муртақдан ўқ илдиз ҳосил бўлади, гули 4-5 аъзоли, найча толалар боғлами очик типда тузилган, шунга кўра, улар ён томонга қараб ўсади. Бир паллалилар орасида дарахтлар жуда кам, уларнинг муртагида битта уруғпалла бўлади, патак илдиз ҳосил қилади, ўқ илдизи бўлмайди. Гули уч аъзоли, найча толалар боғлами ёпиқ типда тузилган. Ўрмон хўжалигида икки паллали дарахт турлари муҳим аҳамиятга эга.

ЧИНОРДОШЛАР (PLATANACEAE) ОИЛАСИ

ЧИНОР (PLATANUS) ТУРКУМИ

Ушбу оила фақат бир туркумдан – **Чинор (Platanus)** туркумидан иборат бўлиб, унинг вакиллари ёпиқ уруғлиларнинг энг қадимий турларидан бири ҳисобланади.

Чинорлар тез ўсиши билан ажралиб туради, 30–40 м баландликкача ўсиб текис ривожланган танасига эга бўлади. Барглари йирик, шаклига кўра заранг баргларига ўхшаш. Чинорлар бир уйли. Мевалари думалоқ шарчалар сентябр – октябрда пишиб этилади ва баҳоргача дарахтда сақланади. Баҳорда улар атрофга ёйилиб шамол ёрдамида тарқалади.

Уруғлари майда 1 кг уруғларида 140 – 150 минг дона уруғ бўлади. Марказий Осиёда қуйидаги чинор турлари тарқалган.

Шарқ чинори (*Platanus orientalis* L.) Бу чинор тури чинордошлар оиласининг энг муҳим турларидан бири ҳисобланади. 1753 йилда буюк ботаник олим К. Линней биринчи бор иккита чинор турини илмий тавсифлаб берган. Кейинги йилларда шарқ чинорининг ареали кенгайиши кузатилмоқда, чунки у кўплаб маданий ҳолда ўстирилмоқда. Ўзбекистонда ёввойи чинор Қашқадарё вилояти Палангдарё ҳавзасида қайд этилган. Чинор уруғларини униши эр устки типиди. Уруғпаллалари чўзинчоқ биринчи баргчалари чеккалари тишчали, навбат билан жойлашган. Чинор турлари мева бандидаги шарсимон мевалари сонига кўра ажратилади. 1 меваси бўлса ғарб чинори, 1-3 мевалари бўлса зарангбаргли чинор, 3-7 меваси бўлса шарқ чинорига тегишли бўлади. Меваси бир уруғли ўралган ёнғоқча, устунча кўринишида, асосида туклар билан қопланган. Уруғлари чўзинчоқ осилиб турувчи, муртаги тўғри, уруғпаллалари баргсимон шаклда. Дарахтлардаги шарчалар бутун қиш давомида дарахтда осилиб туради ва баҳорда алоҳида уруғларга ажралиб атрофга шамол ёрдамида сочилиб кетади. Шарқ чинорини ўсиш ареали: Кичик Осиё, Ўрта эр денгизи атрофи, шарқий Кавказ, Ерон, Афғонистон ҳудудларини ўз ичига олади. Ўзбекистонда Ҳисор тоғларида (Тўполанг дарёси ҳавзаси) чинорнинг табиий кичик ўрмонларида учрайди. Шарқ чинори соя берувчи дарахт сифатида шаҳар ва қишлоқларни кўкаламзорлаштиришда узоқ ўтмишдан бошлаб кенг фойдаланиб келинган, маҳаллий аҳолининг ёғочга бўлган талабини чинорнинг сифатли узоқ сақланувчи ёғочи ҳисобига қондирилган. Баландлиги 40 м гача бўлиб, диаметри 3-4 метргача ўсади. Чинор узоқ умр кўради, республикамизда 800 – 1000 ёшли дарахтлар мавжуд. Совуққа ўртича чидамли, МДХ, нинг эвропа қисмида совуқдан зарарланади.

Ғарб чинори (*Platanus occidentalis* L.) Шимолий Американинг Атлантика қисмида кенг тарқалган, кичик ўрмонлар ҳосил қилади. Россияда 1800 йиллардан буён ўстирилмоқда, 30 – 40 м баландликка, 2-3 метр диаметрга эга, ўткир учли манзарали барглари дарахтда узоқ сақланади. Кўкаламзорлаштиришда истикболли тур ҳисобланади, Одесса шаҳрини кўкаламзорлаштиришда, Жанубий Украина ва Қримда кўплаб экилган. Совуққа ўртача чидамли. Ўрмон мелиорациясида ҳам кенг фойдаланилади. Ушбу турлардан ташқари Ўзбекистон шароитларига зарангбаргли чинор (*Platanus aserifolia* (Ait.) Willd.) тури интродукция қилинган ва кўкаламзорлаштиришда кенг фойдаланилади.

ҚАЙРАҒОҶДОШЛАР (УЛМАСЕАЕ) ОИЛАСИ

Бу оиланинг вакиллари дарахт ўсимликлардир, айрим буталари ҳам учрайди. Барглари оддий тузилган, қузда тўкилиб кетади, барг пластинкаси пацимон томирли, чети тишчали. Ёнғоқбаргчалари тез тўкилиб кетади.

Гуллари айрим жинсли, улар кучаласимон тўпгул ҳосил қилади. Меваси қанотчали ёнғоқча ёки қуруқ этли данак, уруғи эндоспермасиз.

ҚАЙРАҒОЧ (ULMUS) ТУРКУМИ

Бу туркумнинг вакиллари дарахт, баъзан бута, пўстлоғи чуқур ёрилган, қўнғир рангда бўлиб, айрим турларида у ажралиб тўкилиб туради. Новдаси баъзан тукли, баъзан туксиз бўлади. Куртаклари новдада қия жойлашади. Симподиал типда шохланади, новдаси бўғимли. Барглари икки қатор бўлиб навбат билан жойлашади. Улар оддий тузилган, кузда тўкилиб кетади, кўпчилик турларида барг пластинкасининг чети тишчали, айрим турларида учки қисми бўлакчи ёки йирик тишчали.

Улар барг ёзишдан олдин гуллайди, шамол воситасида чангланади. Гуллари ўтган йилги новдаларнинг ён куртакларидан ривожланади. Улар икки жинсли. Меваси май ёки июн ойининг бошларида этилади. У ясси ёнғоқча бўлиб, пардасимон қанотчаси бор. Уруғи ясси, эндоспермасиз, униб чиқиш хусусиятини тез йўқотади. Илдизи ўқ илдиз бўлиб, дастлабки вақтларда яхши ривожланмай, сўнг ривожланиб, эрга жуда чуқур киради ва бақувват илдиз системаси ҳосил қилади. Булар тўнкасидан яхши кўкаради. Айрим турлари илдизидан бачкилайди. Ёғочи ўзакчи, қаттиқ, пишиқ, эгилувчан бўлиб, яхши ёрилмайди. У дурадгорликда, машинасозликда кўп ишлатилади. Энг яхши ўтин бўлиб ҳисобланади.

Қайрағочнинг турлари Кавказ ва Қримнинг ўрмон ва ўрмондашт зоналарида тарқалган. Айрим турлари водийларда, унумдор тупроқли эрларда ўсади. Қўрғоқчиликка чидамли. МДХ нинг эвропа қисмидаги чўлларда, дашт зонасида ҳам кўп экилган. Уларнинг айримлари бу шароитда тез ўсади. Катта ёшга киргач, секин ўса бошлайди, касалланади ва тез қуриб қолади. Қуйида айрим турлари устида тўхталиб ўтамыз.

Тик қоматчи қайрағоч (*Ulmus prosera* Sabisz.) дарахт бўлиб, бўйи 15-16 м га, диаметри 60-70 см га этади. Танаси сершоҳ бўлиб, шарсимон шох-шабба ҳосил қилади. Новдалари қўнғир қизил, хира-рангда, айрим шаклларида қизил-сарғиш рангда. Танаси ва новдасининг пўстлоғи бўйига ва кўнгдалангига ёрилган, пўкакли ўсиқлари бор, туксиз ёки тукли. Ёш даврида пўстлоғи силлиқ ёки ғадир-будир. Новдаси ингичка, калта бўлиб, майда куртаклари кўп, масалан, бўйи 5 см ли новдасида 7-8 та куртак бўлиши мумкин. Улар тухумсимон ёки овал шаклда. Бўйи 1,5-4 мм. Тангачалари қорамтир. қизил-қўнғир рангда. Чети текис туксиз, ялтироқ, кул рангли тукли. Барглари оддий тузилган, кенг лансецимон, ён томонлари нотекис, ўткир учли. Туби юраксимон, чети икки қатор тишчали, юз томони тўқ яшил туксиз, силлиқ -ёки ғадир-будир, орқа томони сўгалли бўлади. Пластинкасининг бўйи 10 см, эни 6 см га яқин. Барг банди ингичка, бўйи 1 см, туксиз ёки тукли.

Бу қайрағочнинг ёғочи сарғиш, қаттиқ, оғир, ўзаги қўнғир рангда. Ундан қурилишда ва дурадгорликда ҳамда ўтин сифатида фойдаланилади. Пўстлоғи терини ошлаш учун ишлатилади. У асосан эвропада ўсади, унинг ҳар хил шох-шаббали шакллари бўлиб, Марказий Осиё республикаларида кўп экилади. Бу қайрағоч тури қўрғоқчиликка ва иссиққа чидамли, уни кўча ва паркларга экиш тавсия этилади.

Америка қайрағочи ёки Оққайрағоч (*Ulmus amerisana L.*) ниҳоятда катта дарахт бўлиб, бўйи 40 м га яқин. Унинг шох-шаббаси стакансимон шаклда. Ёғочидан чамбарак, филдирак, эгар ва турли асбоблар учун даста ишланади. Пўстлоғидан маҳаллий ҳиндулар пишиқ арқон ясашда фойдаланган. У иссиққа, қурғоқчиликка ва шаҳар шароитида ҳавонинг ифлосланишига чидамли дарахт. Оққайрағоч уруғидан ва қаламчадан кўпайтирилади. У Шимолий Америкада Буюк кўллар атрофида, Квебекнинг шимоли-шарқий қисмида ўсади, 175 йилгача яшаши мумкин.

Сариққайрағоч (*Ulmus fulva Michx.*) оққайрағочдан кичикроқ дарахт, бўйи 20 м га, диаметри 1 м га этади. Бир танали бўлиб, тубидан шохлайди. Халқ хўжалигида аҳамиятга эга. Унинг ёғочидан шпал, дук, майда қайиқ, қишлоқ хўжалиги асбобларига даста ишланади. Бу қайрағоч ҳам Шимолий Америкада оққайрағоч тарқалган вилоятларда ўсади..У кўпинча голландия замбуруғи билан касалланади.

Бужунқайрағоч (*Ulmus Uzbekistanisa Litv.*) бўйи 25 м га, диаметри 40-50 см гача бўлган дарахт. Танасининг пўстлоғи тўқ қўнғир рангда, бўйига ёрилган. Шох-шаббаси сийрак, овал ёки юмалоқ шаклда. Шохлари сариқ - қўнғир рангда, ёш новдалари яшил -қўнғир рангда, туксиз, лекин эрта баҳорда узун тукли бўлади. Куртаклари тухумсимон, учи ўткир, туксиз, қўнғир-ғизғиш рангда, бўйи 3мм гача. Барг банди тукли. Бўйи 5-7 мм, пластинкаси овал ёки тескари тухумсимон, чети қатор тишчали. Барг пластинкасининг бўйи 5-10 см, эни 3-5 см, ён томирлари 10-13 тадан, улардан 2-3 таси шохланади. Пластинкасининг юз томони тўқ яшил, туксиз, силлиқ, орқа томони яшил, томирлари якка-якка жойлашган узун тукчали. Гулкуртаклари бандсиз, тескари тухумсимон, бўйи 10-15 мм, туби тор понасимон, чети туксиз бўлади.

Бу қайрағоч уруғидан яхши кўпаяди, илдизидан бачкилайди. Қурғоқчиликка чидамли. Унинг шох-шаббаси анча чиройли. Уни жойларни кўкаламзорлаштиришда, айниқса, қурғоқчил ҳудудларда экиш тавсия этилади. Шаҳарларда, паркларда, ихота ўрмонларида кўплаб экилади.

Силлиққайрағоч (*Ulmus laevis Pall.*) катта дарахт, бўйи 35 м га, диаметри 1 м га этади. Пўстлоғи тўқ жигар рангда, юпка, пўст ташлаб туради. Ёш новдаси тукли, шохи ингичка силлиқ, ялтироқ, конуссимон, икки хил рангли тангачалари бор. Уларнинг чети тубига нисбатан қорамтироқ, барглари тўқ яшил рангда, бандли овал шаклида, чети икки қатор тишчали, учи ўткир, юз томони туксиз, орқа томони эса тукли бўлади. Навбат билан жойлашади. Ён томирлари баъзан шохлаган бўлади. Бу хусусиятлари билан у бужун қайрағочдан фарқ қилади. Меваси узун бандда тўда бўлиб осилиб туради. Банди қанотчасидан 2-5 марта узун. Қанотчаси овал шаклида, чети киприкли, учки томони чуқур ўйиқ. Ёнғоқчаси қанотчанинг марказида жойлашади. Уруғи униш хусусиятини тез йўқотади. Шунинг учун йиғиб олинган уруғлари тезда сепилади. Улар 10-15 кунда униб чиқади. Катта дарахтнинг илдиз тизими эрга чуқур киради. Тўнкасидан яхши кўкаради. эзилган ёки зарарланган илдизларидан бачкилайди.

Қайрағоч ўрмон ёки ўрмон-дашт зонасида япроқли ёки нинабаргли, ҳамда кенг баргли аралаш ўрмонларда ўсади. МДХ да Кавказда, Скандинавияда,

Англияда ва Ўрта эвропада ўсади. Бу қайрағоч совуққа чидамли бўлади, соясевар дарахтлар орасида иккинчи ярусда ўсади. Нам ва унумдор эрларни хохлайди, замбруғ касаллиги билан зарарланади. Ёғочи ўзакли, қаттиқ эгилувчан, қўнғир кул рангда, ўзагининг тевараги тиниқ сариқ рангда бўлади. У дурадгорликда, машинасозликда, хомут, ғилдирак ҳалқаси, чана ясашда ишлатилади. Қайрағоч яхши соя берадиган чиройли шох-шаббаси билан диққатни жалб этади. У паркларда кўп экилади. Унумдор эрларда жуда катта бўлиб ўсади. Иссиққа, қурғоқчиликка чидамли. Бу қайрағоч кўкаламзорлаштириш мақсадида илгаридан экилиб келинади. Республикамизда иссиқ ва қуруқ иқлимга чидамли бўлганлиги учун юқори баҳоланади.

Тоғқайрағоч (*Ulmus ssabra Mill.*) катта дарахт, бўйи 30 м, диаметри 2 м гача шох-шаббаси кенг қалин. Пўстлоғи чуқур ёрилган, қўнғир рангда ёш новдалари сарғиш тук билан қалин қопланган, куртаклари тўқ жигарранг тангачалар билан қопланган бўлиб, улар ҳам сарғиш тукли. Барглари йирик, овал ёки чўзиқ, тескари тухумсимон, баргларининг чети икки қатор ўткир тишчали, юз томони ғадир-будир, орқа томони дағал тукли. Туклари айниқса томирларида кўп, барг банди калти, 0,5 см га яқин. Гуллари калта бандли ёки бандсиз, тўда-тўда бўлиб жойлашади. Уруғи униб чиқиш хусусиятини тез йўқотади. Шунинг учун йиғиб олингандан сўнг уни тезда сепиш зарур. Бу қайрағоч тўнкасидан яхши кўкаради. Илдизидан бачкилайди. Қайрағоч МДХ нинг эвропа қисмида, Қрим ва Кавказда, ўрмон ва ўрмон-дашт зоналарида ўсади. Тоғларда денгиз сатҳидан 1500 м гача баландга кўтарилади. Совуққа чидамли, у сояга ҳам чидамли бўлганлигидан эман ва қорақарағай ўрмонзорларида яхши ўсади. Унумдор, сернам ўрмон ва бўз тупроқли эрларда ўсади. Ёғочи силлиқ бўлиб, силлиқ қайрағочникига ўхшайди. Ундан дурадгорликда, машинасозликда, мебел ишлаб чиқаришда фойдаланилади. Ўрмоншунослик ишларида кам қўлланилади. Республикамиз шароитида қурғоқчиликка, совуққа ва турли касалликларга чидамли. Уни турар жойларни кўкаламзорлаштириш мақсадида экиш тавсия этилади.

Сада қайрағоч (*Ulmus densa Litw.*) катта дарахт, шох-шаббаси кенг, қалин пирамида шаклида, пўстлоғи ёрилган қора рангда, барглари қалин, чўзинчоқ, тухумсимон, чети икки қатор тишчали. Ушбу қайрағоч тури энг манзарали қайрағоч турларидан бири ҳисобланади, узок ўтмишдаёқ бу тур кўкаламзорлаштириш мақсадларида шаҳар ва қишлоқларга кўплаб экилган. Бу қайрағоч Марказий Осиёда тоғ дарёлари водийсида ҳам учрайди. У боғларда катта ариқлар бўйида экилади. Қурғоқчиликка чидамли дарахт. МДХ нинг эвропа қисмининг жанубий худудларига ҳам экиш мумкин. Қайрағочнинг ***Ulmus foliasea Gilib***, ***Ulmus pumila L.***, ***Ulmus suberosa Moench.***, ***Ulmus pinnato-ramosa Diyesk.*** ***Ulmus Androssovii Litv.*** каби турларидан ҳам ўрмончиликда ва кўкаламзорлаштиришда кенг фойдаланилади.

ҚАТРАНҒИ ЁКИ ТЎҒДОНА (SELTIS) ТУРКУМИ

Туркумининг вакиллари дарахт ўсимликларидир, бўйи 15 м га этади. Барглари оддий тузилган, икки қатор бўлиб, навбат билан жойлашади. Улар

кузда тўкилади, дағал, қалин, чети тишчали ёки тишчасиз, барг пластинкаси тубидан тармоқланадиган учта томирли. Булар барг ёзиш билан бир вақтда гуллайди. Новдасининг юқори қисмидаги гуллари икки жинсли, пастки қисмида эса эркак гуллари ривожланиб, улар тўда-тўда бўлиб ривожланади. Меваси сентябр-октябр ойида этилади. Дарахтда кўп вақт сақланади. У юмалоқ данакча бўлиб, эти куруқ, ширин, данаги чўтир. Уруғи эндоспермали. У баҳорда сепиладиган бўлса, олдин стратификация қилиш зарур. Қатранғи тоғ қияликларида, очик эрларда тарқалган. У ёруғсевар, қурғоқчиликка чидамли бўлиб, ҳар хил тупроқда, айниқса нам ва оҳакли эрда яхши ўсади. Бачкилар ва пархиш йўли билан ҳам кўпаяди. Ёғочи ўзақли, кул ёки қўнғир рангда, техникавий хоссалари юқори: оғир, пишиқ, қаттиқ, букиладиган, яхши кирқиладиган бўлгани учун ҳар хил мақсадларда фойдаланиш мумкин, дурадгорликда, чолғу асбоблари яшашда ҳам ишлатилади. Пўстлоғидан бўёқ, ошловчи моддалар олинади. Меваси эйилади, уруғидан мой олинади.

Қатранғи жойларни кўкаламзорлаштириш ва ўрмонларни янгилаш мақсадида экилади. Туркумнинг 70 га яқин тури бор. Булар ичида кавказ қатранғиси, ғарб қатранғиси ва силлиқ қатранғи кўп тарқалган.

Кавказ қатранғиси (*Seltis sausasisa Willd.*) дарахт ёки бута бўлиб, бўйи 4-7 м га этади. Пўстлоғи силлиқ кул рангда. Новдаси қўнғир, қизил. Барглари қалин пўстли, тухумсимон тишчали. Меваси сентябр-октябр ойларида этилади. У сарик-қизғиш рангда. Кавказ, Марказий Осиё, эрон ва Афғонистон тоғларидаги тошли эрларда денгиз сатҳидан 1500 м гача баландликда ўсади. Уни тоғ ўрмончилиги ва мелиорация ишларида, жумладан, тоғ қияликларини ювилишдан сақлаш мақсадида экиш тавсия этилади. Украинада, Шимолий Кавказда хушманзара дарахт сифатида экилади. Лекин совуқдан зарарланади. Ғарб ва силлиқ қатранғилар, тарқалиши ва бошқа хоссалари билан кавказ қатранғисидан фарқланади. Бу ҳар иккала тур ҳам Шимолий Америкада тарқалган бўлиб, бундан 150 йил илгари МДҲ га келтирилган. Хозир Украинада, Кавказда ва бошқа худудларда ўсади. У қурғоқчиликка жуда чидамли, сув кам бўлган эрларни кўкаламзорлаштиришда жуда мос келади. Шимолий Америка ўрмонларида **ғарб қатранғиси (*Seltis occidentalis L*)** ва **силлиқ қатранғи (*Seltis laevigata Willd.*)** кенг тарқалган ва бу турлар ўрмон мелиорациясида кенг қўлланилади.

ДЗЕЛКВА (*ZELKOVA*) ТУРКУМИ

Туркумнинг вакиллари катта дарахт, бўйи 30 м га, диаметри 2 м га этади. Пўстлоғи тангачасимон, қўнғир-кул рангда. Шох-шаббаси қалин, барглари навбат билан жойлашади, тухумсимон, чети йирик тишчали бўлади. Барг ёзиш билан бир вақтда гуллайди. Гуллари икки жинсли, эркак гуллари ҳам бўлади. Меваси бир уруғли, куруқ ёнғоқча. Туркумга кирувчи турлардан граббаргли дзелква (***Zelkova sarpinifolia Dipp.(Pall)***) маданий ҳолда ўстирилади. Бу Ғарбий Кавказда ва Ленкорандаги паст тоғларда тарқалган. Бу эрларда эман, шум ва граб дарахтлари билан бирга ўсади. Улар соясевар, нам тупроқни ва ҳавонинг нам бўлишини хоҳлайди.

Ёғочи техникавий хусусиятларига кўра эманнинг ёғочидан юқори туради. Ўз ватанида тез ўсади, 300 йил яшайди. Кавказда, Кримда ва Украинада кўп

экилади. Дашт зонасида ҳам экилмоқда. Тошкентда **Zelkova sarpinifolia Dipp.(Pall.)** яхши ўсмоқда. У жуда нозик, чиройли дарахт, бўйи 30 м га, диаметри 2 м га яқин йирик дарахт бўлиб ўсади, шу сабабли ҳам уни кўкаламзорлаштириш мақсадлари учун тавсия этиш мумкин. Ёғочи оғир, пишиқ бўлиб, ундан турли асбоблар ясалади.